

Fredrik Brattberg (Norsko)

Dramatik (nar. 1978), jehož hry se hrají na jevištích po celém světě. Držitel prestižní Ibsenovy ceny za hru *Návraty*, kterou v Česku uvedlo brněnské Divadlo Feste, se původně živil jako hudební skladatel. Zkomponoval přes čtyřicet děl, od chorálních zpěvů přes operu až po komorní a orchestrální skladby. Dnes patří k nejčastěji inscenovaným norským dramatikům v zahraničí. Vlastně je mnohem častěji uváděn v zahraničí nežli doma. Jeho hry byly přeloženy do více než dvaceti světových jazyků a jejich inscenace zařadila na program i přední německá a francouzská divadla, např. Schauspiel Frankfurt, nebo pařížské Théâtre du Rond Point a Théâtre de la Cité. Ve svých hrách využívá hudební teorii a kompoziční techniku vážné hudby, takže zatímco hra postupuje dopředu, některé scény se pravidelně opakují. Se hrou *Pozice* u nás zvítězil v soutěži o Cenu Ferdinanda Vaňka, pořádanou časopisem Svět a divadlo.

úryvek ze hry *Návraty (Tilbakekomstene)* přeložila Karolína Stehlíková

V.

Otec a Matka.

Uběhla nějaká doba. Matka vyjde z Gustavova pokoje. Je velmi rozrušená.

Matka: Byla jsem v Gustavově pokoji a...

Otec: A co? Tak co se děje?

Matka: Šla jsem ho vzbudit.

Otec: Ale, miláčku, uklidni se.

Matka: A... A... myslím, že...

Otec: Tak se uklidni. Pojď sem. Posad' se sem na pohovku.

(Otec Matku obejmě kolem ramen a odvádí ji k pohovce.)

Pojď sem. Tak, ano. Posad' se ke mně na pohovku. Tady se uklidniš.

Matka: Gustave, probud' se, povídám. Ale on mi neopověděl.

Otec: Tak se uklidníme. Výdech. Nádech. Pomalu vydechni. Pomalu se nadechni.

(Otec přiměje Matku k dechovému cvičení v domnění, že ji to uklidní. Matka je velmi otřesená, ale ze všech sil se snaží praktikovat dechové cvičení.)

Takhle se uvolniš. A úplně se uklidniš.

(Otec Matce masíruje ramena.)

Tak. Přesně tak.

A teď mě poslouvej. Šla jsi za Gustavem?

Matka: *(zoufale se snaží zachovat klid, ale mluvení ji opět rozruší)* Gustave, Gustave, probud' se, povídám. Ale on mi neodpověděl, neodpověděl mi. A když mi neodpověděl, šla jsem k němu. Zatřásla jsem s ním. Několikrát jsem s ním zatřásla.

Otec: Nádech. Výdech.

Matka: Několikrát jsem s ním zatřásla, ale on se neprobudil.

Otec: Proboha.

Matka: Myslím, že je mrtvý.

Otec: Zkontrolovala jsi mu tep?

Matka: Zkontrolovala. Ale žádný neměl. Otec: Neměl žádný tep? Seš si jistá?

Matka: Naprosto jistá.

Otec: Kde jsi mu ten tep kontrolovala? Na rukou? Matka: Na rukou i na krku.

Otec: A co? Našla jsi ho?

Matka: Ne. Neměl žádný tep.

(Pauza.)

Otec: Musíme jet do nemocnice. Okamžitě.

(Absolutní panika. Oblékají si boty a kabát.)

Otec: Kde jsou klíčky od auta?

Matka: Podívej se do kapsy kabátu.

Otec: V kapse nejsou.

Matka: Tak se podívej na noční stolek. Často si odkládáš věci na noční stolek.

(Otec odejde do ložnice. Vráť se zpátky s klíči. Rodiče vstoupí do Gustavova pokoje a vynesou ho ven.)

Matka: AČKOLI MOŽNOST, ŽE SE GUSTAVA PODAŘÍ RESUSCITOVAT, BYLA MINIMÁLNÍ, ZE VŠECH SIL JSME SE K TOMUTO ÚKOLU UPNULI.

Otec: CO NEJRYCHLEJI JSME HO DOPRAVILI DO NEMOCNICE. A KDYŽ JSME TAM PŘIJELI, DONESLI JSME HO SPOLEČNĚ PŘES RECEPCI ROVNOU NA PŘÍJEM, KDE SE NÁS UJAL LÉKAŘ.

Matka: POSADILI JSME SE DO ČEKÁRNY.

Otec: SEDĚLI JSME TAM. DLOUHO. NEMLUVILI JSME.

Matka: NAKONEC VYŠEL LÉKAŘ. GUSTAVŮV ŽIVOT NEBYLO MOŽNÉ ZACHRÁNIT.

Otec: NÁŠ SYN BYL MRTVÝ.

(Doma. Zpátky z nemocnice.)

Otec: *(upřimně rozčilený)* Už zase utekl, vidělas to? Ten sousedovic čokl. Hrál si na silnici.

Matka: No tak jim zavolej.

Otec: Některý lidi by nikdy neměli mít psa.

Matka: Tak jim zavolej. Řekni jim, že utekl. Že jsme ho po cestě z nemocnice málem přejeli.

Otec: Dobře, udělám to. To teda, sakra, udělám.

Matka: Jen jim zavolej. Řekni jim, že si na něj musejí dávat větší pozor.

(Otec telefonuje.)

Otec: *(vztekle)* Haló, ano, víte, že už si zase hraje na silnici? Ten váš čokl.

(Zatímco Matka mluví, vidíme, že Otec zuřivě hovoří do telefonu, ovšem my ho neslyšíme.)

Matka: POSTUPNĚ JSME SE NAUČILI VÁŽIT SI TOHO KOUSKU SVOBODY NAVÍC. GUSTAV BYL PRYČ. BYLI JSME BEZDĚTNÝMI RODIČI. OTEVŘEL SE NÁM NOVÝ SVĚT. MOHLI JSME VÍC CESTOVAT. MOHLI JSME SE VÍC SOUSTŘEDIT NA SEBE.

Otec: *(do telefonu)* Takže vy si nejste vědomej, že po naší ulici jezdí auta?

Matka: PŘESTO VŠECHNY VÝHODY ZASTÍNIL HLUBOKÝ STESK PO GUSTAVOVI. MYSLELI JSME NA NĚJ. KAŽDÝ VEČER. KAŽDÝ DEN.

Otec: (...) Já pro něj dojdu, jestli to neuděláte vy. Ano, jestli to neuděláte vy, tak pro něj dojdu (...) Dobře, tak já pro něj jdu. Dobře. *(položí sluchátko)*
Do prdele práce.
Navztekaný otec odejde.

VI.

Uběhla nějaká doba. Ozve se zvonek. Matka otevře. Je to Gustav. Když matka Gustava spatří, rozzáří se štěstím. Okamžitě ho sevře v objetí.

Gustavovy šaty jsou špinavé a rozedrané a vypadá to, že dlouho nejedl.

Matka: Proboha, Gustave, to je fantastický. No, pojď dál.

Gustav: Můžu dostat něco k jídlu?

Matka: To víš, že můžeš dostat něco k jídlu, Gustave. Pojď se mnou do kuchyně.

(Gustav se posadí ke stolu v kuchyni a čeká na jídlo.)

Podívej. Chleba je tu nachystaný. Ukroj si pár krajíců.

Gustav: Pár krajíců?

Matka: Chleba je přece na lince.

Gustav: Neuděláš něco dobrého? Nějaké karbanátky?

Matka: Vytáhla jsem ho dneska z mrazáku. Je domácí.

(Gustav si dojde pro chleba a pro prkénko a u stolu si chleba nakrájí. Matka hledá ve skříni něco na chleba.)

Matka: Ach, chlapče můj, to je úžasný. Mít tě zase zpátky. No, tady máme nugetu. Nugetu máš přece tak rád. *(Matka podá Gustavovi sklenici s nugetou a Gustav se pustí do jídla. Jí neuvěřitelně rychle. Padá do něj krajíc za krajícem.)* Matka: *(pořád s hlavou v ledničce)* Propána, tady je ale starých pomazánek. *(čte si data spotřeby)* Dvacátého čtvrtý. Proboha, to už je dávno prošlo. *(Vyhodí pomazánku do koše. Přistaví koš na odpadky k ledničce a začne probírat staré pomazánky, zatímco Gustav utiňuje nejhorší hlad.)* Gustave, jak nám se po tobě stýskalo. *(čte si datum spotřeby)* Patnáctého čtvrtý. *(vyhodí pomazánku do koše)* Ty čtyři týdny, co jsi tu nebyl, nám tu bez tebe bylo moc smutno, víš? Ty kolem sebe šíříš takovou radost. *(přičichne ke krabici se starým mlékem)* I mléko je staré. Fuj, to smrdí. Gustave, vážně, to je fantastický, že ses vrátil, opravdu. Chlapečku můj. *(všimne si čehosi skutečně plesnivého)* Proboha živýho, podívejte se na tohle. To je úplně plesnivý.

Gustav: Kde je táta?

Matka: Je v práci. Přijde až za pár hodin.

Gustav: Nezavoláš mu?

Matka: Cože?

Gustav: Nezavoláš mu, že jsem zpátky?

Matka: Ale jo, samozřejmě. Samozřejmě, že mu zavolám.

Gustav: Musíš mu zavolat a říct mu, že jsem se vrátil.

Matka: Samozřejmě, že zavolám, Gustave. Hned mu zavolám.

Gustav: Jo, zavolej.

(Matka zavře ledničku a jde k telefonu. Telefonuje, ale Otec telefon nezvedá.)

Matka: Nebere to. Určitě má jednání.

Gustav: Ale má mobil, ne?

Matka: Sedí na jednání, to víš.

Gustav: Ale mobil má u sebe, ne?

Matka: To víš, že jo, vždycky má mobil u sebe.

Gustav: Pro případ, že by se něco stalo.

Matka: Jo, vždycky má mobil u sebe.

Gustav: Tak mu zkus zavolat na mobil.

Matka: Jo, máš pravdu, zkusím.

Gustav: Musíš mu zavolat na mobil a říct mu, že jsem zpátky.

Matka: Jo, to samozřejmě udělám.

Gustav: Zavolej mu na mobil.

Matka: Udělám to.

Gustav: Udělej to.

Matka: Asi sedí na jednání.

Gustav: Zavolej mu na mobil.

Matka: Jo, tak já mu zavolám na mobil.

Gustav: Řekni mu, že jsem zpátky.

Matka: Jo, řeknu.

Gustav: Udělej to. Řekni mu, že jsem zpátky.

Matka: Tak já mu zavolám a řeknu mu, že jsi zpátky.

Gustav: Udělej to.

Matka: Jo.

(Matka znovu zvedne sluchátko. Chvilí váhá a pozoruje Gustava, který do sebe neustále cpe chleba a tvář má celou od nugety.)

Tak mám mu zavolat na mobil?

Gustav: Zavolej mu na mobil.

(Matka telefonuje.)

Matka: *(do telefonu)* ZAVOLALA JSEM TÁTOVI, KTERÉHO POTĚŠILO, ŽE SE GUSTAV VRÁTIL.

Gustav: *(volá na otce, který se nachází v ložnici)* Tati!

Matka: BOHUŽEL SE NEMOHL UVOLNIT Z PRÁCE A PŘIJÍT DOMŮ DŘÍV, ALE DOMLUVILI JSME SE, ŽE SI TO VYNAHRADÍME VEČER.

Gustav: Tati!

Matka: GUSTAV SE DOMA HNED ZABYDLEL. BYL TO ZASE NÁŠ CHLAPEC.

(Otec vyjde z ložnice.)

Gustav: Pojd' se mnou na dvůr, tati.

Matka: STARÝ, DOBRÝ GUSTAV.

Gustav: Vyvezl jsem moped. Potřebuje vyměnit olej.

Otec: Co říkáš, Gustave?

Gustav: Šel bys se mnou na dvůr?

Otec: Na dvůr? Co bych, proboha, dělal na dvoře.

Gustav: Vyvezl jsem moped. Potřebuje vyměnit olej.

Otec: No jo, vždyť ty máš moped, Gustave. To je fakt.

Gustav: Tak se mnou pojd' na dvůr. Obleč si montérky.

Otec: Kdy jsi ho dostal? Ke confirmaci?

Gustav: Mami, jemu vrtá hlavou, jestli jsem moped dostal ke confirmaci!

Matka: No jo.

Gustav: *(k otci)* Dostal jsem ho k šestnáctinám. Na narozeniny. Pojd' se mnou ven.

Otec: Kam mám jít?

Gustav: Na dvůr.

(Gustav táhne otce ven.)

Otec: *(po cestě ven)* GUSTAV MĚ POŘÁD TAHAL NA DVŮR. CHTĚL NĚCO POŠTELOVAT. NĚCO, CO DOSTAL KE CONFIRMACI A O CO BYLO POTŘEBA SE STARAT.

Matka: A VŽDYCKY ODJÍŽDĚL ZA SVÍTÁNÍ S BATOHEM A PÁR KNIHAMÍ. A POKAŽDÉ SE PO PÁR HODINÁCH VRÁTIL.

Matka jde do kuchyně.

VII.

Matka chystá večeři. Na plotně má několik hrnců a cosi je v troubě.

Zazvoní telefon. Matka stále vaří a přitom mluví do telefonu.

Matka: Prosím. (...) Ano (...) Ano. (...) To souhlasí, to by mohl být můj syn. Tmavé vlasy. To souhlasí. Chodí tam do školy, ano. Teď někdy měl dorazit domů. (...) Dopravní nehoda, aha (...) Je mrtvý, aha. Ano. Vydržte. Malý moment. *(Odloží telefon. Uchopí chňapky, vytáhne cosi z trouby a položí to na linku. Do telefonu.)* Jste si jistý, že je mrtvý? (...) Aha, ano. Vydržte. *(Sundá z plotny brambory, scedí je. Zamíchá obsah v dalším hrnci, vypne sporák a odstaví hrnec na stranu. Do telefonu.)* Promiňte. (...) Ano. (...) Ano, hned přijedu.

(Nazuje si boty a oblékne si kabát. Na okamžik se zastaví před zrcadlem a nanese si rtěnku.

Matka odejde. Po určitou krátkou dobu se díváme na prázdnou scénu. Po chvíli se Matka vrací. Přináší Gustava. Gustav je mrtvý se zřetelnými zraněními způsobenými při autonehodě. Matka ho položí na podlahu doprostřed obývacího pokoje, poté odstraní Gustavův talíř a příbor ze stolu a vrátí se k vaření. Vejde Otec.)

Otec: Ahoj, miláčku.

Matka: Ahoj.

Otec: Tak jsem slyšel o té nehodě.

Matka: No, hrůza.

Otec: Volali mi do práce.

Matka: Příšerná věc.

(Otec si všimne mrtvoly.)

Otec: Cože, tys ho vzala sem?

Matka: No jo, proboha. Vůbec jsem nad tím neuvažovala.

Otec: Měla jsi ho odvézt do márnice.

Matka: Měla jsem rozvařeno. Já... Já nad tím nepřemýšlela.

Otec: Tady nemá co dělat.

Matka: Ne, samozřejmě že ne.

Otec: Mohla jsi ho odvézt do nemocnice. Proč jsi to neudělala?

Matka: Omlouvám se. Že mě něco takového vůbec napadlo.

Otec: Takže ty ses tam prostě vypravila? A dojela pro něj?

Matka: No tak už se stalo. Později ho odvezeme.

Otec: No proto, protože tady ho nemůžeme nechat ležet. Mluvil jsem s farářem.

Matka: Aha, a co říkal?

Otec: Navrhl, abychom jeho pohřeb spojili s pohřbem někoho dalšího. Aby přišli nějakí lidi.

Matka: No jo, malá účast na pohřbech je vždycky hrozná.

Otec: A víš, kdo je ten druhý, co bude mít taky pohřeb?

Matka: Ne, jak bych to mohla vědět?

Otec: Andreas Karlsen.

Matka: Andreas? Ten, co jsi s ním chodil do školy?

Otec: Jo, byl přece nemocný, vždyť víš.

Matka: Ach jo. To je teda škoda. Byl to takový fajn člověk.

Otec: No jo, za každých podmínek. Víš, že jsem si s ním často hrával? Jako kluk.

Matka: Vždyť byl i tady u nás.

Otec: No jo, zastavil se tu.

Matka: Zastavil se tu tenkrát o Vánocích. Pamatuješ si, jak přišel na skok mezi svátky.

Otec: Máš pravdu.

Matka: Teda to je škoda.

Otec: No, velká škoda.

Matka: S Gustavem taky.

Otec: No jo, s mladými je to nejhorší.

Matka: S mladými je to vždycky nejhorší.

(Pauza.)

Otec: No nic, musím ho dostat pryč. Odvezu ho do márnice.

Matka: Dobře, odvez.

Otec: Nemůžeme ho tady nechat ležet.

Otec vleče Gustava pryč.

VIII.

Otec odnáší Gustava, ten se ovšem cestou ke dveřím probere k životu.

Otec: No ne. On přišel k sobě.

Matka: Cože?

Otec: Přichází k sobě.

Gustav: Jsem zpátky, tati. Panebože, já jsem zpátky.

Matka: Tak to navrhuju, abychom se posadili.

(Matka prostře stůl. Prostře pouze pro sebe a pro Otce.)

Gustav: Připletl jsem se ke strašný dopravní nehodě.

Matka: Jídlo stydne.

Gustav: Byl jsem na cestě ze školy, tati, když nějaký člověk vyjel ze silnice a vjel na chodník.

Otec: Jídlo přijde k duhu.

Gustav: Neviděl jsem to auto přijíždět, stál jsem zády a ucítil jsem, jak do mě obrovskou silou něco narazilo.

(Matka a Otec se posadí za stůl.)

Gustav: Jsem zpátky. Panebože, mami, já jsem tu s vámi zpátky. Ale mami... pro mě jsi neprostřela?

Matka: *(Otcí)* Co říkáš?

Otec: Nevím, vážně nevím.

Matka: Posad' se, Gustave.

Gustav: Nemá pro mě prostřeno. Proč jsi pro mě neprostřela?

Matka: Gustave, co to říkáš?

Gustav: Proč jsi pro mě neprostřela?

(Rodiče jedí.)

Gustav: PROČ PRO MĚ NENÍ PROSTŘENO?

Matka: Proč pro tebe není prostřeno?

Otec: Gustave, není nutný křičet.

Matka: Ne, to není.

Otec: Úplně mě z toho bolí uši.

Matka: Proč pro tebe není prostřeno, Gustave? Těžko budu pokaždé, když prostírám stůl, myslet na to, že jsem tě porodila.

Otec: Už je to dávno, Gustave. Skoro dvacet let. Tvoje máma na to těžko bude pořád myslet.

Matka: Tvůj porod byl něco odpornýho. Promiň mi to.

(Gustav si vezme jednu bramboru.)

Matka: No co to děláš?

Gustav: Beru si bramboru.

Matka: Dvě brambory pro mě a tři pro tvého tátu. Víc nemáme.

Otec: Tvoje máma bude těžko myslet na to, že tě porodila pokaždé, když počítá brambory.

Matka: Opravdu, promiň mi to. Bylo to něco odpornýho.

(Gustav si vloží bramboru do úst.)

Matka: Teda, Gustave, to je příšerné.

Otec: Gustave, to by teda nešlo. Vyplivni to!

Matka: Dvě brambory pro mě. Tři pro tvého tátu. Víc nemáme.

(Brambora uváže Gustavovi v krku. Nemůže dýchat.)

Gustav: Po-po-po-pomoc, já...

Otec: Krást brambory, které tvoje máma uvařila.

(Rodiče jedí, aniž by věnovali pozornost tomu, že Gustav se dusí.)

Gustav: Já nemůžu dý-dý-dých...

Otec: Takové chování.

Matka: Ano, nic podobného jsem nikdy neviděla. *(Pauza.)* Jak se tak dívám na Gustava, napadá mě... Jak se to jmenuje? Takový ten hmat?

Otec: Jaký?

Matka: Ten hmat, jak člověka obejměš a stlačíš mu hrudník. Otec: Heimlichův manévr.

Matka: No jistě, Heimlichův manévr. To je ono. Heimlichův manévr.

Otec: Ale při tom nestlačuješ hrudník. Tlačíš nahoru bránici.

Matka: Bránici nahoru, aha. A jak?

Otec: Vstaň, já ti to předvedu.

(Otec demonstruje manévr na Matce, zatímco Gustav leží na zemi a zápasí s dechem.)

Matka: Tady, takhle. Tady.

Otec: Cítíš to?

Matka: Jo, cítím.

Gustav: Po-p-...

Otec: To, co má člověk v krku, takhle vyletí ven, víš?

Matka: Moc dobře jsem to cítila.

(Matka se posadí. Otec se chce posadit, ale všimne si, že Gustav je mrtvý.)

Otec: No tak teď z toho uděláme posilovnu.

Matka: Cože?

Otec: Z Gustavova bývalého pokoje. Uděláme z něj posilovnu. Leží tu mrtvý.

(Otec jde ke vchodovým dveřím.)

Matka: Pustíš se do toho rovnou?

Otec: Jo, zařídím to hned.

Matka: Nenajíme se nejdřív?

(Otec vyjde ven a vrátí se s posilovací lavicí.)

Matka: Chtěla jsem si tam dát šicí stroj. Musíš mi tam nechat trochu místa.

Otec: To víš, že jo. Tam je místa.

(Otec vejde do Gustavova pokoje a vynese nejprve pár Gustavových věcí, aby si tam udělal prostor, poté vnese dovnitř posilovací lavici.)

Matka: Ne... ne... Ne, počkej. On se probírá.

(Otec vyjde z pokoje a zamíří ke Gustavovi. Všimne si, že syn přišel k sobě.)

Otec: Do prdele práce.

Gustav: Já... jsem zpátky.

(Otec se vrátí do Gustavova pokoje. Matka přistoupí ke Gustavovi, který leží na zemi, a sevře ho do kravaty. Otec vyjde z pokoje s posilovací lavicí.)

Matka: Klidně tam tu lavici vrať. Tohle vyřídím.

(Otec odnese posilovací lavici znovu do Gustavova pokoje a opět se vrátí. Matka stále škrtí Gustava.)

Otec: Potřebuješ pomoc?

Matka: Jo, možná jo. Má výdrž.

Otec: Puť mě k tomu.

(Otec převeze škrcení.)

Matka: Uf, já jsem si úplně odrovnala ruce.

Otec: Vytřepej si je. Snaž se je pořádně vytřepat.

(Matka vytřepává paže.)

Matka: Měla jsem s tou jednou rukou problémy, vždyť víš. Neměla bych nic tvrdě svírat.

Otec: Musíš poslouchat svoje tělo, víš? Nesmíš nic svírat, když víš, že tě to bolí.

Teda ten má výdrž.

Matka: Jo, má tuhý kořínek.

Otec: Pořádně. Pořádně tuhý kořínek.

Tak.

Matka: GUSTAV ZEMŘEL.

Otec: No tak.

(Otec uvolní sevření.)

Matka: ALE ZA PÁR MINUT PŘIŠEL K SOBĚ.

Otec: GUSTAV ZEMŘEL A ZA PÁR MINUT PŘIŠEL K SOBĚ. PAK ZA NĚKOLIK SEKUND.

(Gustav se probere. Vstane.)

Matka: ZA CHVÍLI BYLY PŘECHODY MEZI ŽIVOTEM A SMRTÍ TAK RYCHLÉ, ŽE SE PO PÁDU SOTVA STIHL PROBRAT.

(Gustav padne mrtvý k zemi, ale pak opět přijde k sobě, takže se mu podaří se vzpamatovat. Gustav pomalu mizí ve stínu, až zmizí ve tmě a my vidíme pouze jeho rodiče.)

Otec: PO URČITOU DOBU MĚLY ZÁCHVATY PODOBU MALÝCH ZÁŠKUBŮ VE TVÁŘI. ZEMŘEL, ALE BĚHEM DESETINY SEKUNDY BYL ZPĚT.

Matka: ALE PAK SE STŘÍDÁNÍ JEŠTĚ ZINTENZÍVNILO. NEJDŘÍVE UMÍRAL A PROBÍRAL SE BĚHEM SETINY SEKUNDY. PAK TISÍCINY. PAK ZAČAL BLEDNOUT. ZTRÁCEL BARVU.

Otec: A NAKONEC, KDYŽ STŘÍDÁNÍ DOSAHOVALO RYCHLOSTI SVĚTLA, SE STAL NEVIDITELNÝM.

Matka: GUSTAV ZMIZEL.

Otec: PROSTĚ A JEDNODUŠE ZMIZEL.

Matka: NIKDY NÁM NECHYBĚL. BYLO NÁM TO JEDNO.

Otec: GUSTAV PROSTĚ ZMIZEL.

konec